

His ergo Leviter delibatis, Lectorem ad subjecta opera pervolvenda festinantem duntius hoc in limine remorari nefas ducimus. Longe profecto jucundius erit inspicere hærescon everisionem Jesu Christi virtute ab Augustino factam; de qua nobis id dicere liceat, quod in sermone de Cataclysmo scriptum legitur: « In illo populo, fratres, in quo multa miracula faciebat Moyses per virgam, exsurrexerunt magi Pharaonis, facientes et ipsi prodigia contra famulum Dei Moysen. Sed ad hoc quædam mira facere permitti sunt, ut mirabilius vincerentur. Magi Pharaonis quid aliud significabant, nisi omnes hæreticos ministros diaboli, qui sub nomine Christi devorare cupiunt populum Christi? Scatent nunc hæreses in hanc terram, tanquam serpentes magorum, quos devoravit et devorat ille serpens exaltatus in ligno.... Fuit hic, ut nostris, dilectissimi, viperca doctrina Donatistarum: contrita est, consumpta est. Mox Maximianistarum serpentina fraus pullulavit: contrita est, consumpta est. Manichæorum venenum aspidis subreperat: contritum est, consumptum est. Pelagianorum novum dogma a ministris diaboli, tanquam a magis Pharaonis excitatum, illi nostro serpenti certamen indixit: conteritur, consumitur.... Ecce nobis unus anguis Arianus, olim mortuus, insultat:.... redi, Moyses noster; redi virga; redi, serpens Christe; contere caput draconum, dic quid sis cum Patre: te audiamus docentem, non hæreticum blasphemantem » (*Cap. 5, tom. 6, col. 696-697*).

ADMONITIO IN LIBRUM DE HÆRESIBUS.

1888

Ad scribendum hunc librum hortator atque auctor Augustino fuit Quodvultdeus diaconus Carthaginensis. Eo spectant subsequentes epistolæ: prima Quodvultdei est Augustinum rogantis ut hæresum edat catalogum, proprios quibusque errores ac ritus paucis complectentem; secunda vero Augustini excusantis operis difficultatem, remque ab aliis tentatam jam esse admonentis. Rescribit Quodvultdeus, vehementer ab eo contendens ut id munus petitioni ipsius, imo universali desiderio non deneget. Tunc demum victus Augustinus laborem et curam in se recipit scribendi de hæresibus, dum per alias occupationes licebit. Nunc enim imposta sibi necessitate refellendi Julianum, se etiam ab incepta opusculorum suorum recognitione (quam rem plurimum necessariam judicat) avocari testatur; additque se hujus recognitionis duo volumina jam absolvisse retractatis omnibus libris suis. Hæc duo volumina circiter annum Christi 427 perfecta observamus in tomo primo: quibus quandoquidem posterior est ipse de Hæresibus liber, ad annum circiter 428 revocandus videtur. Possidius in Indiculo, cap. 5, notat, *De Hæresibus ad Quodvultdeum diaconum, imperfectum opus*. Et Isidorus de Viris illustribus, cap. 9, *Primasius*, inquit, *Africanus episcopus composuit sermone scholastico de Hæresibus tres libros, directos ad Fortunatum episcopum, explicans in eis quod olim B. Augustinus in libro Hærescon imperfectum morte interveniente reliquerat*. Nempe alteram operis partem, ad ostendendum quid hæreticum faciat, pollicetur Augustinus in præfationis fine, quam partem morte præventus non attigit.

De eodem libro epistolæ quatuor.

EPISTOLA CCXXI.

Domino merito venerabili, et vere beatissimo patri AUGUSTINO episcopo, QUODVULTDEUS diaconus.

1. Diu trepidus fui, et ausus hos meos aliquoties distuli: sed me principaliter, ut dici assolet, animavit beatitudinis tuæ benevolentia omnibus comprobata; quam dum considero, magis timui, ne non petendo superbus, non quærendo desidiosus, non pulsando piger a Domino judicaret. Sufficere autem mihi crederem hujusmodi tantummodo voluntatem, si fructum adipisci non possem: cum autem pro certo noverim, ostium divini sermonis, quod Venerationi tuæ cœlestis gratia patefecit, paratam esse mentem tuam sanctam, quam possidet Christus, non solum cunctis volentibus pandere, verum etiam nolentibus, ut introire non pigeat, persuadere; occupationi Reverentiæ tuæ multiloquio superfluo moram non faciam, sed desiderium obsecrationis meæ breviter indicabo.

2. Nonnullos in clero hujusce etiam amplissimæ civitatis esse imperitos, ex me ipso conjicio; et quantum universo illi ordini profuturum sit quod expeto, considerationi Sanctitatis tuæ discutiendum offero. Privilegio namque cunctorum qui hoc de spiritualibus tuis laboribus promerentur, etiam me indignum consecuturum esse præsumo, domine merito venerabilis, et vere beatissime pater. Precor igitur Beatitudinem tuam, ut ex quo christiana religio hæreditatis promissæ nomen accepit, quæ hæreses fuerint, sint; quos errores intulerint, infirant; quid adversus catholicam Ecclesiam senserint, sentiant, de fide, de Trinitate, de Baptismo;

de pœnitentia, de homine Christo, de Deo Christo, de resurrectione, de Novo et Vetere Testamento, et omnia omnino, quibus a veritate dissentiunt: quæ etiam Baptismum habeant, quæve non habeant; et post quas baptizet, nec tamen rebaptizet Ecclesia, qualiter suscipiat venientes, et quid singulis lege, auctoritate, atque ratione respondeat, digneris exponere.

3. Nec me tantæ Beatitudo tua credat ineptiæ, ut non inspiciam quantis et quam ingentibus voluminibus opus sit, ut possint ista dissolvi. Verum hoc ego fieri non exopto; id enim multipliciter factum esse non dubito: sed breviter, perstrictè atque summatim, et opiniones rogo cujuslibet hæresis exponi, et quid contra teneat Ecclesia catholica, quantum instructioni satis est, subdi: ut velut quodam ex omnibus concepto commonitorio, si quis aliquam objectionem aut convictionem uberius, plentius ac planius nosse voluerit, ad opulenta et magnifica volumina transmittatur, quibus a diversis, et præcipue a Veneratione tua in hoc ipsum constat elaboratum. Sufficiet autem admonitio talis, ut puto, doctis et imperitis, otiosis et occupatis, et ad cujuslibet gradus ministerium Ecclesiæ undecumque promotis; dum et ille qui multa legit, eadem breviter recordatur, et compendio ignarus instruitur, ut noverit quid teneat, quid evitet; quid aversetur ne faciat, quid ut faciat assequatur. Fortassis autem, si tamen quod arbitror verum est, etiam adversus calumniantium malignas mentes et dolosa labia opus hoc parvum inter cætera mirifica testimonio coronæ tuæ non deerit: ut quibus patet campus calumniandi profusior, validis et ex omni parte conclusis fidei limitibus coarctati, omnibusque veritatis telorum generibus circumacti, etiam uno multiforni jaculo repente prostrati, morticinos spiritus non audeant anhelare.

4. Video quam onerosus existam meliora cogitanti, et disponenti majora sancto seni, et quærelas corporis sustinenti. Sed per Christum Dominum rogo, qui te participem sapientiæ suæ sine invidia esse concessit, ut hanc gratiam dones indocis Ecclesiæ, qui te agnoscis sapientibus atque insipientibus debitorem (*Rom. 1, 14*), merito ac jure dicturus: *Videte quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem (Eccli. xxiv, 47, et xxxiii, 48)*. Potui adhuc offerre supplices et multiplices preces, et necum imperitorum classes adsciscere: sed malui jam audire dictantem, quam occupare legentem.

EPISTOLA CCXXII.

Dilectissimo filio et condiacono QUODVULTDEO, AUGUSTINUS episcopus.

1. Acceptis litteris Charitatis tuæ, ubi a me ardentissimo studio postulasti, ut de omnibus hæresibus, quæ post Domini Salvatoris adventum adversus ejus doctrinam pullulaverunt, aliquid breviter scriberem; quam sit hoc difficile, continuo reperta occasione rescripsi per filium meum Hipponensium primum Philocalum: mox autem etiam ista oblata est, qua nunc rescribo, et breviter difficultatem operis ejus ostendo.

2. Philastrius quidam Brixiensis episcopus, quem cum sancto Ambrosio Mediolani etiam ipse vidi, scripsit hinc librum; nec illas hæreses prætermittens, quæ in populo Judæo fuerunt ante adventum Domini, easque viginti octo commemoravit: et post Domini adventum centum viginti octo. Scripsit hinc etiam græce episcopus Cyprius Epiphanius, in doctrina catholice fidei laudabiliter diffamatus: sed ipse utriusque temporis hæreses colligens, octoginta complexus est. Cum ergo ambo id vellent facere quod a me petis, quantum tamen inter se differant de numero interim sectarum, vides: quod utique non evenisset, nisi aliud uni eorum videretur esse hæresis, et aliud alteri. Neque enim putandum est aliquas ignorasse Epiphanium, quas noverat Philastrius, cum Epiphanium longe Philastrio doctiorem invenerimus; ita ut Philastrium potius dicere deberemus latuisse plurimas, si tam plures esset ille complexus, et iste pauciores. Sed procul dubio in ea questione ubi disceptatur quid sit hæresis, non idem videbatur ambobus; et revera hoc omnino definire difficile est: et ideo cavendum, cum omnes in numerum redigere conamur, ne prætermittamus aliquas, quamvis hæreses sint; aut annumeremus aliquas, cum hæreses non sint. Vide ergo ne forte librum sancti Epiphani tibi mittere debeam: ipsam enim arbitror Philastrio doctius hinc locutum; qui possit apud Carthaginem in latinam linguam verti facilius atque commodius, ut tu potius præstes nobis, quod quæris a nobis.

3. Perlatorem multum commendo. Subdiaconus est de nostra diocesi; de fundo autem viri spectabilis, nobisque charissimi Orontii. Pro illo autem, et pro ejus patre, a quo adoptatus est, etiam ad ipsum scripsi; quas litteras cum legerit christiana Benignitas tua, peto ut eas apud memoratum virum tua intercessione adjuvare digneris. Misi autem cum illo etiam hominem Ecclesiæ, ne ad tuam Sanctitatem difficilis ei esset accessus: non enim parum de illo sollicitus sum, a qua me sollicitudine Dominus, ut spero, per tuæ charitatis instantiam liberabit. Peto etiam mihi rescribere non graveris, quemadmodum sit in fide catholica ille Theodosius, per quem Manichæi nonnulli sunt proditi; et ipsi quos ab eo proditos, putamus esse correctos. Si quid etiam de protectione sanctorum episcoporum forte audivisti, fac ut noverim. Deo vivas.

EPISTOLA CCXXIII.

Domino merito venerabili, ac beatissimo sacro patri AUGUSTINO episcopo, QUODVULTDEUS diaconus.

1. Unum quidem Reverentiæ tuæ commonitorium, quod per ecclesiasticum dignatus es de-tinere, suscepi.

Nam quod prius directum esse *Beatitudo* tua significavit, per virum honorabilem Philocalum, necdum ad me pervenit. Verum quamvis conscius propriorum semper fuerim peccatorum, nunc tamen evidenter agnovi, adipiscendo illi quod exoravi muneri, meam toti Ecclesie impedimento esse personam. Sed omnino confido, quoniam qui per Unici sui gratiam humani generis dignatus est delere facinora, nec mea in perniciem cunctorum prevalere permittet, potiusque ubi abundavit peccatum, gratiam faciet redundare (*Rom. v, 20*), domine merito venerabilis, ac beatissime pater. Difficultatem operis, quod instruendis imperitissimis nobis per tuam beneficentiam præstari suppliciter exoravi, nec ipse ignorans ante prædixi; sed de divini fontis ubertate, quam tibi Dominus tribuit, veraci corde præsumpsi.

2. Nam etsi Philastrius et Epiphanius venerandi episcopi tale aliquid scripsisse memorantur, quod proca dubio me inter cetera, imo sicut omnia, latet; non tamen arbitror eos hanc curam diligentiamque adhibuisse, ut singulis quibusque opinionibus contrarias etiam opiniones adjuerent, ritusque subjicerent; tum denique opus illud utriusque qualecunque sit non habet fortassis eam, quam desidero breviter. Frustra etiam homini, qui latina non didicit, græca sæcundia delegatur; quia non ego tantummodo consilium, sed et auxilium postulavi. Quid autem Venerationem tuam de interpretum non solum difficultate, sed etiam obscuritate admoneram, cum ipse hoc magis ac plene didices? Accedit ad causam, quod nonnullæ etiam post illorum obitum hæreses emorsisse doceantur, quarum nullam illi fecerint mentionem.

3. Quamobrem ad peculiare patrociniū pietatis tue confugio, et voce mea, sed universali desiderio, paratum ad misericordiam sacrosanctum pietatis pectus appello; sequestratis saporibus peregrinis, considerato textu prioris epistolæ, panem Afrum, quem nostra provincia solet habere præcipuum, cœlesti etiam manna conditum, sero pulsanti et famem patienti non deneges. Præfecto enim nec ego pulsare cessabo, donec ipse concedas: ut quod non impetrat privilegium, ubi nullum est meritum, saltem indefessa importunitas mereatur.

EPISTOLA CCXXIV.

Domino sinceriter dilectissimo, fratri et condiacono QUODVULDEO, AUGUSTINUS episcopus.

1. Cum mihi hæc scribendi offerretur occasio per Fussalensem presbyterum, quem commendo Charitati tuæ, recensui epistolam tuam, in qua petis, ut de hæresibus, quæ oriri potuerunt ex quo Domini in carne nuntiari cepit adventus, aliquid scriberem. Hoc autem feci, ut viderem utram jam deberem opus ipsum aggredi, et inde tibi aliquid mittere; ubi considerares tanto esse difficilior, quanto vis effici brevius. Sed ne hoc quidem potui, talibus curis supervenientibus impeditus, a quibus omnino dissimulare non possem: nam me et ab eo, quod habebam in manibus, averterunt.

2. Hoc autem est ubi respondeo libris Juliani, quos octo edidit post illos quatuor, quibus ante respondi. Hos enim cum Romæ accepisset frater Atypius, nondum omnes descriperat, cum oblatam occasionem noluit præterire, per quam mihi quinque transmisit; promittens alios tres cito se esse missurum, et multum instans ne respondere differrem. Cujus instantia coactus sum remissius agere quod agebam; ut operi utrique non doessem, uni diebus, alteri noctibus, quando mihi ab aliis occupationibus hinc atque hinc venire non desistentibus parceretur. Agebam vero rem plurimum necessariam: nam retractabam opuscula mea, et si quid in eis me offenderet, vel alios offendere posset, partim reprehendendo, partim defendendo, quod legi deberet et posset, operabar. Et duo volumina jam absolveram, retractatis omnibus libris meis, quorum numerum nesciebam: eosque ducentos triginta duos esse cognovi. Restabant epistolæ, deinde tractatus populares, quos Græci homilias vocant. Et plurimas jam epistolarum legeram, sed adhuc nihil inde dictaveram, cum me etiam isti Juliani libri occupare cœperant, quorum nunc quarto respondere cœpi. Quando ergo id explicavero, quintoque respondero, si tres non supervenerint, dispono (si Deus voluerit) et quod postea incipere, simul agens utrumque, et hoc scilicet, et illud de retractatione opusculorum meorum, nocturnis et diurnis temporibus in singula distributis.

3. Hoc ideo insinuavi Sanctitati tuæ, ut quantum tibi desiderium est sumendi quod postea, tanto flagrantius a Domino mihi postea adjutorium, quo serviam laudabili studio tuo, atque utilitati eorum quibus id existimas profuturum, domine sinceriter dilectissime frater. Commendô iterum perlatores, et negotium propter quod eo perrexit; si cognoveris apud quem agendum sit, peto ne pigeat adjuvare. Non enim possumus necessitates hominum ejusmodi deserere, qui nostri non coloni, sed, quod majus est, fratres sunt, et in charitate Christi ad curam pertinent nostram. Deo vivas.

